

Vluchten of vechten in Brabant

De Eerste Wereldoorlog ging letterlijk aan ons land voorbij. Logisch dus dat deze 'Grote Oorlog' hier weinig aandacht krijgt. Een nadere kennismaking met de gevolgen van die jarenlange strijd in de Franse en Belgische loopgraven is echter op zijn plaats. In 1918 hadden revoluties op het gebied van politiek, technologie en de menselijke verhoudingen de wereld definitief veranderd. Hoewel de vijandelijkheden bij de grens staakten, droeg ook Noord-Brabant een aanzienlijk deel van het leed van de Eerste Wereldoorlog. In maart en april 2012 getuigt een expositie in Uden van deze geschiedenis.

Bewoners van het Vluchtoord Uden tijdens de Eerste Wereldoorlog. Op de achtergrond de kerk op het terrein. (Collectie Brabants Historisch Informatie Centrum)

Tot verbijstering van alle Belgen vielen Duitse troepen op 4 augustus 1914 hun land binnen. Met bruto geweld joegen die het Belgische leger en de bevolking voor zich uit. Duizenden vluchtten de grens met Limburg en Noord-Brabant over, maar de meesten trokken zich terug in de vesting Antwerpen. Toen die echter begin oktober ook onder de voet gelopen werd, kwam er een ongekende exodus op gang. In totaal één miljoen Belgen zochten dat najaar asiel in Nederland. Roosendaal, Bergen op Zoom, Baarle-Nassau en veel andere Brabantse plaatsen werden overspoeld door vluchtelingen. Hun inwonertal verviervoudigde in een paar dagen tijd.

Vol mededogen schoot de Nederlandse bevolking te hulp. Belgen werden opgevangen in woonhuizen, leegstaande fabrieken, stallen, tentenkampen, kloosters en zelfs in circustenten. Gevluchte militairen werden naar kampen in Noord-Nederland

gedingeerd, om maar vooral de neutraliteit te benadrukken.

Langzaam loste de mensenmassa zich op. Nog voor de jaarwisseling was het gros van de Belgen weer naar huis teruggekeerd. Toch zouden nog honderdduizend vluchtelingen het einde van de oorlog in Nederland afwachten.

Toen dat duidelijk werd, besloot de regering tot de aanleg van een aantal vluchttoorden. Het waren net kleine, houten steden, met woonbarakken, eetzaal, kerken, winkels, ziekenzalen en zelfs gevangenis. Ook op de Udense heil verrees zo'n asielzoekerscentrum. Zevenduizend Belgen vonden er vier jaar lang hun thuis.

De dodendraad

Het Duitse offensief smoorde in de sompige klei van de Belgische zuidwesthoek en de Franse loopgraven. Vier jaar lang woedde er een bizarre strijd, met een front dat muurvast zat. In die vier jaar werd het begrip oorlog' gherdefinieerd. Niet alleen deden nieuwe technieken als oorlogsvliegtuigen, tanks en chemische oorlogsvoering hun intree, maar bovendien werd een complete generatie mannen lichamelijk en/of geestelijk verminkt - voor zover ze niet op de eindeloze erevelden eindigden.

De Duitsers voelden er niets voor om hun energie ook nog te moeten steken in de smokkel, spionage en de vlucht van jonge Belgen, die zich via Nederland en de zee bij het Belgische leger wilden voegen. Daarom legden ze een bijna tweehonderd kilometer lange elektrische draad aan tussen Cadzand en Vaals. De hoogspanning moest het bewaken van de grens met Nederland beter en minder arbeidsintensief maken.

Het weerhield de mensen er niet allemaal van toch een poging te wagen de stroomdraad te passeren. Er werden verschillende oplossingen gevonden om toch de grens over te steken, maar zonder gevaar was dat niet. Honderden mensen werden bij hun pogingen geelektrocuteerd. De grensversperring dankte er zijn lugubere bijnaam 'dodendraad' aan.

Een schilderij van Franck Sonnemans, geïnspireerd door de Eerste Wereldoorlog.

Vluchten of vechten

Al deze elementen komen aan de orde in de expositie 'Vluchten of vechten' in Uden. Daarin staat het werk van twee kunstzinnige broers centraal. Beeldend kunstenaar Franck Sonnemans verbeeldt aan de hand van elementen uit deze oorlog het verlies van identiteit van het individu, kinderboekenschrijver Gerard Sonnemans beschrijft in zijn boek *Vluchtelingen op de vuist* de aanpassingsproblemen van op drift geraakte vluchtelingen in het Udense Vluchttoord. Hoe divers het werk en de doelgroepen van beide kunstenaars ook zijn, ze komen op een intense manier samen in het statement dat een oorlog zoals die van '14-'18 mensen tot in het diepst van hun wezen raakt en hen vervreemdt van de realiteit en de beschaving, maar uiteindelijk ook inspireert tot overleven.

De beelden, installaties en prenten van Franck worden door een replica van de dodendraad gescheiden van citaten uit het boek van Gerard en foto's uit het vluchttoord Uden. Deze expositie vindt plaats in de ruimte van Stichting C in Uden (Mondriaanplein 15A) van 23 maart tot en met 18 april 2012. Kijk voor meer informatie op www.vluchten-of-vechten.nl.

(Gerard Sonnemans)

ECE zoekt verhalen

De Stichting Europees Cultureel Erfgoed (ECE) zoekt mensen die verhalen kunnen vertellen over Belgische vluchtelingen die in de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) in Noord-Brabant zijn opgevangen. Kent u zulke verhalen - gehoord van familie of kennissen - neem dan telefonisch (06-21626717) of per mail (wiel.basten@live.nl) contact op met Wiel Basten, secretaris van de Stichting ECE.